

ВСТУП

Церква у ХХ столітті зустрілася з багатьма викликами, і дуже часто вони були зумовлені внутрішнім розділенням у самому християнстві. Це, почасти, спричинене різним розумінням і тлумаченням Святого Письма. Чимало сучасних дослідників згоджується, що різне розуміння Святого Письма є проблемою, а методи дослідження, якими досліджується, не відповідає його сутності. Тому у сучасній біблістиці давно назріла потреба у критичному осмисленні саме методів, а не Святого Письма. У будь-якому випадку відправною точкою для критичної оцінки того чи іншого методу є вірність тексту писання, тобто йдеться про віднайдення того, що автор біблійного тексту через текст дійсно хоче нам сказати (екзегеза), чи радше про пристосування біблійного уривку під вже готові богословські або ідеологічні переконання (екзегеза).

Євангеліє від Марка розпочинається словами: «Початок Євангелія Ісуса Христа, Сина Божого» (Мк. 1, 1). Ці слова є свого роду вступом до всього того, що було написано про Ісуса Христа. При тому через вживання слова «Євангеліє» ми розуміємо, що йтиметься про важливу вістку, яку коли-небудь людина могла почути. Правда в тому, що Святий Марко ще не вживав це слово до назви свого твору. Більше того, Євангеліє як літературний жанр з'явилося аж у II половині II століття. Але прийнято вважати, що цю форму літературного жанру створив саме Марко.

За останні декілька десятиліть було чимало спроб зрозуміти, який образ Ісуса Христа малював у Євангелії святий Марко. Євангелист писав свій твір не як богословський трактат, але як богословське осмислення життя Ісуса Христа. Через те Марко постає перед нами як дуже витончений богослов і христолог. Тому, зокрема, про Євангеліє від Марка говорять як про христологічне Євангеліє. Саме із розповіді про Переображення єв. Марка можемо зрозуміти чому так високо цінимо це боголюдське писання. Тут містяться богословські думки, які є ключовими для всього Євангелія. Дане питання було актуальним у ранній Церкві й залишається таким і сьогодні. Тому актуальність нашого дослідження пов'язана із глибшим богословським розумінням Переображення Господнього за допомогою сучасних екзегетичних методів. Також актуальність екзегези пов'язана з великим дванадцятим святом Переображення, яке Церква святкує наприкінці кожного церковного року. Аналіз уривку допоможе нам віднайти це «Маркове богослов'я». Пропонована дипломна робота є спробою дослідження уривку Переображення у Євангелії від Марка, щоб таким чином побачити всю красу і багатогранність богословських думок цього святого апостола.

Рамки нашого дослідження визначено у заголовку теми праці: «Переображення в Євангелії від святого Марка (9, 2-8). Лінгвістично-екзегетичне дослідження уривку». Основна мета праці – представити місце уривку у Євангелії, його значення та окремі богословські особливості, характерні йому. Для цього ми використаємо лінгвістично-екзегетичний метод аналізу біблійного тексту. Згідно з ним, спираючись на праці відомих біблістів, представимо його лінгвістичні особливості, семантичне значення окремих висловів і понять, що дасть нам можливість до екзегези – визначення богословських думок і їх значення як для ранніх, так і сучасних християн.

Метод лінгвістично-екзегетичного дослідження складається із декількох етапів:

1. Контекстуальний аналіз.
2. Синтаксичний аналіз.
3. Семантичний аналіз.
4. Прагматичний аналіз.

Звідси ця дипломна робота складатиметься з чотирьох розділів.

Для того, щоб краще пізнати хід думки автора, дослідження розпочнемо з контекстуального аналізу, що в собі містить виявлення місця уривку у ширшому та вузькому контексті Євангелія. Оскільки в давнину, з огляду на цінність письмового матеріалу, використовувався безперервний метод писання, то в найдавніших рукописах ми не знаходимо ні розділових знаків, ні розділів, більше того – перші поділи зустрічаються у літературних рукописах. Але думка автора доноситься не просто через набір слів, але через певну артикуляцію речень. В сучасній мові є абзаци та розділи, які унаочнюють динаміку, послідовність думок, але в будь-якому випадку уривок завжди складається з декількох елементів, має свою композицію смислових одиниць, які прийнято називати перикопами. Тому контекстуальний аналіз містить у собі делімітацію уривка – виокремлення смислових одиниць цілісних елементів розповіді. У першому розділі подаємо ще один етап вивчення біблійного тексту – переклад і текстуальну критику, яка полягає у дослідженні рукописів та аналізі розбіжностей між ними. Мовні особливості тексту, що вплинули на його стиль, варіюються залежно від тематики новозавітних книг, але за єв. Марком помітна дохідливість та простота викладу. Грецький текст єв. Марка «дихає» величною простотою і безпосередністю. У синтаксичному аналізі уривку, тобто другому розділі дипломної роботи, ми маємо на меті окреслити ці величні мовні особливості уривку. Синтаксичний аналіз проходитиме у декілька етапів: лексикон, аналіз структури речень, характеристика стилю та подання структури тексту уривку.

Подальше вивчення тексту спирається на семантичний аналіз, який буде звершено у третьому розділі. Через семантичний аналіз ми намагатимемось показати як слід розуміти те чи інше словосполучення, яке значення за собою воно приховує і чому автор його вживав саме у тому, а не іншому уривку. Семантичний аналіз дозволяє нам віднайти і зрозуміти властивий зміст біблійного тексту. До цієї цілі нас також провадитиме декілька етапів: семантичний інвентар, у якому на кожне словосполучення ми намагатимемось подати вичерпне пояснення, опозиції у тексті і семантичні лінії, де буде представлено центральні постаті, навколо яких відбувається дана подія. Кожний розділ – це постійне переливання та поетапне роз'яснення, яке завершується у кульмінації останнього розділу дипломної роботи прагматичним аналізом. Четвертий розділ – один з найцікавіших етапів нашого дослідження. Тут нашим завданням буде визначення намірів автора та тексту поза значенням слів. По-перше, у цьому дослідженні нашою метою буде визначити, що саме хотів сказати єв. Марко своїм сучасникам, а по-друге, ми старатимемось зрозуміти, що цим текстом автор бажав сказати кожній сучасній людині.

Пропонований метод екзегези не є популярний у сучасній українській біблістиці. Тому ми використовували праці зарубіжних дослідників, які написані переважно англійською мовою. Наприклад, найбільше ми відсилатимемось на таких авторів, як V. Taylor, С. А. Evans, John R. Donahue, о. J. Czerski. Також ми не оминули таких біблістів, як К. Безобразов, Д. Тракателлис, що втілюють у собі приклад православного тлумачення

Святого Письма. Небезкорисливими для нас виявилися також такі біблійні словники: Balz-Schneider, Louw-Nida та інші. Оригінальний текст уривку взятий з 27 видання Nestle-Aland Novum Testamentum Graece. Український переклад досліджуваного нами уривку (Mr. 9, 2-8) подаватимемо власний.

ВИСНОВКИ

Писання є книгою боголюдською, і цей людський аспект, який проявляється в тексті, є дуже часто поверховим. У дослідженнях ця поверховість і відкриває широку браму для маніпуляцій з текстом, з іншого боку, – існує ще й інша крайність: за людським не бачити і Божого слова. Лише праця над текстом засвідчує той факт, що тільки в усвідомленні боголюдськості Писання як Божого слова у слові людському методи дослідження стають правдиво плідними, дозволяючи нам насправді почути, як «багаторазово й багатьма способами Бог говорив колись до батьків наших через пророків» (Євр. 1, 1). У пропонованій дипломній роботі ми спробували шляхом лінгвістично-екзегетичного методу показати цю боголюдськість Святого Писання на прикладі уривку про Переображення у Євангелії від Марка. Нашою метою було визначити богословські думки та значення, які були вкладені євангелистом для сучасників, і які виразно промовляють до нас, сучасних християн, сьогодні. Враховуючи доступні матеріали та свої спостереження, нам вдалося висвітлити це у наступних висновках:

Контекстуальний аналіз перш за все пролив нам світло на структуру Євангелія від Марка. Дослідження структури Євангелія уможливило нам бачення різноманітності підходів тлумачення та розуміння Євангелія від Марка. Але навіть попри те, що чимало дослідників не є однаковими у своїх твердженнях, варто наголосити, що провідною ідеєю, яку Марко закладає у своє Євангеліє, є страсті Христові, яким передуює довгий вступ. Звідси Євангеліє поділяють на дві частини: служіння у Галилеї (довгий вступ) та служіння в Єрусалимі (страсті, смерть та Воскресіння).

Опісля щодо контексту уривку Mr. 9, 2-8 ми дослідили, що Переображення у єв. Марка має тісний зв'язок із Хрещенням та Смертю Ісуса. Це три основні лінії Євангелія, які об'являють Ісуса як Сина Божого. Більше того, у Хрещенні та Переображенні синівство Ісуса підтверджується самим Богом. Тому макроконтекстом уривку є все Євангеліє. Чимало дослідників зауважують, що уривок Переображення богословськи, літературно і екзегетично поєднаний із визнання Петром Христа, предвіщенням страстей Ісуса і зціленням біснуватого. Тому ми вважаємо, що вужчим контекстом уривку Mr. 9, 2-8 є текст від Mr. 8, 27 до Mr. 9, 29.

Аналіз текстуальної критики показав, що особливих богословських чи змістових розбіжностей із іншими манускриптами уривок не має.

Синтаксичний аналіз нам показує, що євангелист Марко у сцені Переображення вживає 20 дієслів та 23 іменники, які і визначають зміст розповіді. Ім'я Ісус згадується чотири рази та п'ять разів використовуються різні особові займенники по відношенню до Ісуса. Таким чином, автор вказує на першочергову роль Ісуса, однак не слід забувати і про роль апостолів у Переображенні Ісуса. Марко один раз згадує трьох учнів, потім підкреслює слова Петра і загалом п'ять разів вживає займенники, які їх стосуються. Розповідь насичена сполучником $\kappa\alpha\iota$ Його у перикопі зустрічаємо майже у кожному вірші. Через часте вживання цього сполучника зауважуємо семітський вплив на текст. Швидше за все, джерельним текстом єв. Марка був текст Септуагінти. Також екзегети вважають, що вживання сполучника $\kappa\alpha\iota$ може свідчити як про добру пов'язаність і тяглість

розповіді, так і проте, що Марко не володів великим запасом слів.

Переважна більшість речень перикопи є складносурядними, які поєднуються за допомогою того ж таки сурядного сполучника. Екзегети називають цю конструкцію складання речень – паратак西斯. Акцент, поставлений на переображенні і луванні голосу з неба, можна побачити з характеру речень, які у тексті є головними.

Після семантичного дослідження тексту можна зробити наступні висновки: грецьке дієслово $\alpha\lambda\lambda\alpha\gamma\alpha\sigma\alpha\iota$ означає «зміну форми», або, за висловом Отців Церкви, – «образ поза образом». Марко цим словом акцентує на переміні образу Ісуса, засвідчуючи дійсне Переображення Ісуса та явлення слави Божої. У тексті 2 Кор. 3, 12- 4, 6, де також вживається $\alpha\lambda\lambda\alpha\gamma\alpha\sigma\alpha\iota$, апостол Павло підкреслює незмінну славу Христа, а в Євангелії Марко, вживаючи $\alpha\lambda\lambda\alpha\gamma\alpha\sigma\alpha\iota$, виражає тимчасовість цієї події.

Сучасні дослідники стверджують, що найвірогіднішим місцем Переображення була гора Хермон. З контексту Євангелія стає зрозумілим, що розмова Ісуса з Іллею та Мойсеєм була пов'язана з наближенням Царства Божого і ролі Ісуса у ньому. Кульмінацією розповіді про Переображення є слова, які Бог промовляє не так до Ісуса, як до Його учнів, притім впевнюючи їх у синівстві Ісуса. Репліка Петра «добре нам тут бути» вимовлена екстатично зі страху та благоговіння від близькості Бога.

У події Переображення ми виділяємо декілька семантичних ліній, що впливають з Маркового тексту:

- а) Христос, сяючи надзвичайним світлом, розмовляє з найбільшими пророком і законодавцем Старого Завіту, викликаючи в учнів благоговійний страх;
- б) Христос об'являє славу свою учням;
- в) Бог – Господь і Владика всього, що об'являє велику любов до Сина і показує владу свою над творінням;
- г) учні, для яких переображення стало свідоцтвом слави Ісуса до вочленення і його будучої слави у воскреслому тілі.

Через прагматичний аналіз ми дізналися, що Марко своє Євангеліє писав для ранньохристиянської спільноти у Римі, використовуючи тему Царства Божого, яке сповнюється в Ісусі. Обіцяне спасительне Царство Боже близько, і від людей потребується лише покаєння та віра. Тому тут можна говорити про ще одну тему, яка впливає з уривку – тему віри. Крім того, подія Переображення є переповненою алюзією на старозавітні писання, які свідчать про глибоку закоріненість цієї розповіді у Старому Завіті. Переображення є сполучною ланкою між служінням Ісуса у Галилеї і Його стражданнями в Єрусалимі. Отець визнає Ісуса під час Його Хрещення. Отець визнає Ісуса своїм Сином й під час Переображення. Між цими подіями читачі у Євангелії від Марка бачать Ісуса у постаті Того, Кому все підкоряється: нечисті духи, і хвороби, і сама природа. А мова Ісуса про свою смерть сіє апостолам сумнів. Тому оповідання про Переображення служить для того, щоб утвердити віру апостолів, а з ними – і всіх хто читає Євангелія, у божественність Ісуса.

Крім того, кожен з нас, читаючи Євангеліє від Марка, у сцені про Переображення відкриває для себе Ісуса як Христа, Месію та Сина Божого. У останніх словах нарративу ми чуємо наказ Бога учням «Його слухайте» (Мр. 9, 8), яким Господь призиває не лише учнів, але і кожного християнина бути уважним до вчення Христового. Переображення Ісуса Христа є і для нас свідоцтвом слави до Вочленення, а також Його будучої слави, яку Він показав у Воскресінні і покаже у другому Пришесті. Так вони наперед переживають парусію, так вони поступово входять в повну глибину таїнства Ісуса.

Безумовно, ми не вичерпали до кінця тем, пов'язаних з цією проблематикою. Більше того, ми розуміємо, що ці міркування не претендують бути актом віровчення. Будь-які інтелектуальні здобутки позначені фрагментарністю та недовершеністю. Проте ми намагалися, за допомогою лінгвістично-екзегетичного методу та різних напрацювань дослідників випромінити трохи світла на зміст уривку про Переображення у Євангелії від Марка та показати декілька його богословських ліній. Для дослідження даного уривку можна використовувати й інші методи екзегези, тому віримо, що у майбутньому ця тема буде більш опрацьованою для кращого та повнішого її розуміння.